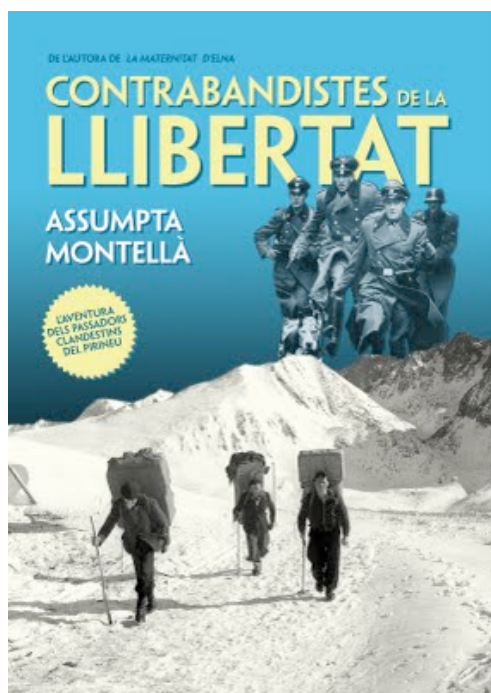

Seguint la ruta dels passadors per la Cerdanya

Entre l'any 1939 i el 1944 van travessar les muntanyes del Pirineu unes 80.000 persones que fugien dels nazis, ajudades sobretot per les xarxes d'evasió impulsades inicialment pel govern britànic, l'únic que va aguantar l'envestida de Hitler.

Una part molt important d'aquestes xarxes eren els passadors, persones que ajudaven a passar la frontera a peu i furtivament a tots els fugitius que necessitaven eludir la vigilància establerta.

Passadors... tot un món d'històries plenes de secrets i de silencis, d'episodis explicats en veu baixa, clandestins dins una societat de frontera que els coneix però alhora els difumina dins el paisatge dels masos, dels cementiris, dels puigs, dels camins... com si fossin ombres.

Rutes *Contrabandistes de la llibertat*, camins de passadors per la Cerdanya. Només trepitjant territori podrem entendre com s'ho feien per eludir al vigilància nazi.

Ruta 1^a

a peu 5 kms.

1.- Porta principal Cementiri de Puigcerdà.

Els capellans van tenir un paper destacat dins les xarxes d'evasió per donar sortida als que fugien. Cal destacar dos noms propis. Vigilant la frontera francesa l'abbé Ginoux de Dorres i esperant a l'altra banda mossèn Domènec de Puigcerdà.

Pels seus confessoris van passar la majoria d'evadits de la zona, perquè ells tutelaven els passos més utilitzats de la plana.

La tàpia del cementiri de Puigcerdà, tocant als camps de la guingueta d'Ix, travessant el riu Raurh, era el punt de pas. Com recorda una devota de mossèn Domènec «*més d'un enterrament s'havia organitzat per una o altra evasió...*».

El mossèn català s'apropava a fer un volt per la tàpia del cementiri, i en solia tornar acompanyat d'una colla de capellans joves amb sotanes massa curtes.

2.- S'agafa el vell camí de Llívia veient tota una panoràmica de la Cerdanya d'administració francesa. Es poden resseguir amb el dit les rutes dels contrabandistes de la llibertat, per la cara nord del Puigmal, per Queixans, per Enveig baixant per l'ermita de Bell.lloc...fins arribar a la fita fronterera on hi ha el pont del riu Rahur. Allà sota el pont, esperaven amagats que passés la patrulla d'alemanys. Al costat del pont hi ha la vella estació del tren groc on hi havia una Komandatura dels nazis.

3.- Seguirem el vell camí de contrabandistes sempre tocant el riu Rahur, fins entrar a la Guingueta d'Ix per continuar fins al cobert dels jueus.

El passador Meliton Sala de Guingueta d'Ix va ajudar a passar la frontera jueus i aviadors. Ho tenia difícil doncs a la zona hi havia el cap de la Gestapo, un oficial de nom Kinkel, conegut per el seu sadisme. Kinkel va atrapar finalment a Meliton Sala. Presoner en un camp de concentració alemany, va morir poc abans de l'entrada dels aliats.

Meliton Sala amagava els fugitius en el seu cobert, només a 200 mt. de la casa on s'estava la Gestapo. Creuaven el poble de nit i travessaven la frontera pel riu Raür per arribar a la tàpia del cementiri, o més avall per el poble català de Queixans, on esperava el següent enllaç.

Sovint utilitzava el petit cementiri d'Ix, per enterrar les motxiles amb menjar i la roba de recanvi pels fugitius.

4.-Visita al monument en record de Melitón Sala, passador, situat a la plaça de l'església.

5.- Prosseguirem fins al carrer de la Cerdanya on veurem la casa de la Gestapo, Villa Marrocaïn, on manava el temut Kinkel. La casa va restar abandonada un cop acabada la IIGM.

Finalitzarem la ruta entrant a Catalunya per l' antiga duana, i retorn al cementiri.

Ruta 2^a

a peu 8kms.

1.- Porta principal del cementiri de Puigcerdà.

2.- Passar de llarg del camí antic de Llívia i agafar el Passeig de Rigolisa.

Arribada al mas i església de Rigolisa a 50mt.de la frontera. Aquí era un punt de trobada entre un enllaç i un altre per continuar acompanyant als fugitius que havien travessat clandestinament la frontera pel riu Rahur.

3.- Es continua fins la Torre Gelbert, coneguda també com la Torre Gelabert o mas dels francesos. La propietat està situada sobre la línia fronterera, sent meitat francesa i meitat catalana.

Els fugitius arribaven a la banda francesa del mas, en companyia d'un passador, i amb una correguda, entraven a la banda catalana.

La Torre Gelbert és actualment un hospedatge de Turisme Rural.

4.- Es retrocedeix fins la cruïlla i es torna a Puigcerdà per el camí dels enamorats o de la sèquia. Per aquí anaven els fugitius, tot evitant les rondes de la Guàrdia Civil. Un cop arribats al llac, eren conduïts al Casino.

5.- Llac i Casino de Puigcerdà.

Davant del casino arriben els túnels (ara en desús) que sortien de l'Àntic Convent, amagatall també de fugitius.

En el Casino s'esperaven fins que arribava la documentació pertinent per agafar el tren fins al consolat de Barcelona.

Ruta 3^a

en cotxe. 25Kms.

1.- Porta principal del Cementiri de Puigcerdà

2.- La Guingueta d'Ix

Cobert dels jueus. Guingueta d'IX (camí antic ramader/promenade la Grange)

El passador Meliton Sala de Guingueta d'Ix va ajudar a passar la frontera jueus i aviadors. Ho tenia difícil doncs a la zona hi havia el cap de la Gestapo, un oficial de nom Kinkel, conegut per el seu sadisme. Kinkel va atrapar finalment a Meliton Sala. Presoner en un camp de concentració alemany, va morir poc abans de l'entrada dels aliats.

Meliton Sala amagava els fugitius en el seu cobert, només a 200 mt. de la casa on s'estava la Gestapo. Creuaven el poble de nit i travessaven la frontera pel riu Raür fins arribar al poble català de Queixans, on esperava el següent enllaç.

Sovint també utilitzava el petit cementiri d'Ix, per enterrar les motxiles amb menjar i la roba de recanvi pels fugitius. Al costat del cementiri hi ha l'església d'Ix, un notable edifici romànic del s. XII, que conté un interessant patrimoni mobiliari medieval i barroc. A l'estiu s'hi fan els festivals de música clàssica de Bourg-Madame.

La Villa Marrocain, situada al carrer de la Cerdanya, era l'antiga seu de la Gestapo

3.- Sanatori de Vilanova de les Escaldes

L'abbé Ginoux era un element molt actiu de la Resistència dins el grup gaullista Combat. El seu nom de guerra era Robert. Va ser el rector de Dorres i d'alguna altra parròquia disseminada de la zona. Tots els evadits que arribaven de Tolosa o de Carcassona anaven directes cap a l'abbé Ginoux, que els amagava en els diferents llocs que la logística parroquial li permetia. Alguns pernctaven al sanatori de Vilanova de les Escaldes, al costat d'Angostrina, on l'abbé Ginoux sempre tenia una habitació, la 246, a punt per amagar els evadits. El sanatori termal, encara avui en

funcionament, era un lloc segur, perquè la cambra de Ginoux donava a la muntanya i era de fàcil sortida si arribava la Gestapo.

4.- Hotel Marty de Dorres

Tots els fugitius que venien per la vall d'Angostrina, anaven a parar a l'hotel Marty. S'amagaven a les habitacions de les golfes de l'hotel. Si venien els alemanys, la senyal era tres cops al sostre entarimat amb el mànec d'una escombra, i saltaven per la finestra muntanya amunt.

Un altre amagatall de Dorres eren els banys romans, només a 300 mt. de l'Hotel Marty. Actualment, els banys romans continuen oberts al públic que vol gaudir d'aigua calenta, a 42°, natural i sulfurosa.

Dins les banyeres romanes, els jueus i aviadors passaven la nit a l'espera de la senyal del passador. Allà es canviaven les botes per espadnyes, i així no feien soroll quan caminaven per sobre la neu.

5.- Torre Gelbert

El passador conduïa als fugitius pel camí de la creu cap a l'ermita de Bell.lloc, sobre Dorres.

Des de l'ermita de Bell.lloc, situada en un petit turó al mig de la Cerdanya, veiem al Sud, El Cadí, La Molina, el Puigmal i al Nord el Carlit. Una panoràmica espectacular. Abans d'arribar a l'ermita, els passadors i els fugitius trencaven per un corriol cap al poble d'Enveig, i amagats sota un petit pont, al costat de la via del tren, esperaven que passés la patrulla d'alemanys i corrien els darrers metres fins la torre Gelbert, que era meitat francesa i meitat espanyola.

Quan arribaven a la banda espanyola, només calia caminar cinc-cents metres pel camí dels enamorats de Puigcerdà, tot evitant les rondes de la Guàrdia Civil. Un cop arribats al llac, eren conduïts al casino on esperaven la documentació pertinent per agafar el tren fins al consolat de Barcelona.